

ROMANIAN DIPLOMACY AND THE POLITICAL CRISIS IN THE BALKANS (1881-1913)

Bogdan-Gabriel Chiriac

PhD Student, University of Craiova

Abstract: In 1/14 March 1881, Prince Charles was proclaimed the King of Romania. Romania, with its independence completely recognized in 1880 tried to find its own way in the political international relationships. The Balkans had become a new scene in the international relations. Greece, Romania, Serbia were independent states. The Ottoman Empire had suzerainty in Bulgaria, Eastern Rumelia and Bosnia-Herzegovina (protected by Austria-Hungary). In the 1881-1913 period there were a lot of crisis, as the unification of Bulgaria and Eastern Rumelia or the "Battenberg crisis" (1885), The Serbian-Bulgarian war from 1885, the break of Romanian –Greek diplomatic relationships between 1892-1896. Romania and Bulgaria had a lot of moments of tension. The VMOK (a Bulgarian organization which would seek to get Dobrogea, gained by Romania in 1878, between the Bulgarian borders), the attempt of a possible Bulgarian-Romanian Union in 1885 troubled the waters in the Balkan region. But the major dispute in the Balkans was the Issue of Macedonia, a great region, between Greece, Bulgaria, Serbia and the Ottoman Empire, which was strongly connected with Greek history, but in which now lived Aromanian, Greek, Bulgarian, Serbian and Turkish people. After the proclaiming of the Bulgarian independence in 1908, and the annexation of Bosnia-Herzegovina by Austria-Hungary, the Balkan countries decided to impose a partition of Macedonia, by confronting the Ottoman Empire. The two Balkan wars and the Peace of Bucharest in 1913 represented a huge success for the Romanian diplomacy, even if it also represented the formal end of the relations between Romania and the Triple Alliance (started secretly in 1883). In the Balkans we can also present the attitude of the great powers with interests, the Russian Empire and Austria-Hungary. First, Russia tried to help Bulgaria, but, after 1885, Bulgaria tried to have a strong connection with Austria-Hungary which would conduct to a permanent state of crisis with Serbia.

Keywords: diplomacy, crisis, Balkans, politics, evolutions/ diplomație, crize, Balcani, politică, evoluții

I. Repere metodologice și introductive

Demersul nostru se încadrează pe trei paliere. Primul, relativ la perioada 1880-1885, tratează modul în care România independentă și-a definit parametrii viitoarei politici externe: în primul rând, amenințările Rusiei Țariste, pierderea Sudului Basarabiei, în ciuda primirii Dobrogei, făceau ca o eventuală apropiere de Rusia să fie rău privită, în primul rând de Regele Carol I, care prefera, evident, o alianță cu Germania, chiar dacă era obligat să accepte și o înțelegere cu Austro-Ungaria.

Al doilea palier, perioada 1886-1908, este unul încărcat de semnificații. Bulgaria făcuse pași pe linia unificării teritoriale, depășind limitele înțelegerilor din 1878. Rusia nu dorea o întărire a Bulgariei printr-o alianță dinastică cu România, dar știa că bulgarii aveau ambiții în Dobrogea și Macedonia, pe care Austro-Ungaria, deși nu le agreea, le alimenta.

Rusia știa că rămăsese cu o datorie neonorată după momentul Reichstadt 1876¹: promisiunea că Bosnia-Herțegovina va fi anexată de Austro-Ungaria. Austro-Ungaria avea un protectorat în

¹Hugh Ragsdale, ed., *Imperial Russian Foreign Policy*, Woodrow Wilson Center Press, Cambridge University Press, 1993, p.23 și urm.

Bosnia-Herțegovina, dar acest protectorat nu era o anexiune teritorială, adică militarii de la Viena se vedeau lăsați în planul al doilea, diplomații fiind cei favorizați.

Momentul 1908, sau "criza bosniacă"² a reprezentat un punct de maximă încordare la trei decenii de la Tratatul de la Berlin din 1878. În 1908, anexarea Bosniei-Herțegovina și proclamarea independenței Bulgariei au produs îngrijorare, stare care a fost repede potolită, Austro-Ungaria consimțind la plata unor despăgubiri pentru a preveni un incident militar. Evident că nici Austro-Ungaria nu dorea un război, date fiind problemele deja existente în monarhia dualistă cu mișcarea panslavistă.

Al treilea palier (1909-1913) se concentrează pe chestiunea macedoneană. România era interesată de soarta aromânilor, latinofoni pe care în 23 mai 1905³ sultanul Abdul Hamid al II-lea îi recunoscuse ca minoritate distinctă.

Teroriștii bulgari plănuiau să extindă actele de sabotaj și diversiune, atât în Macedonia, cât și în Dobrogea, întrucât trecerea acestei provincii la România nu se bucurase de succes la Sofia, bulgarii fiind o minoritate importantă în această regiune, până la începutul acțiunii românești de aducere a românilor din Vechiul Regat, dar și a aromânilor în Cadrilater, după Pacea de la București din 1913⁴.

Peninsula Balcanică reprezintă o regiune care, la scara Europei sau la scara mondială nu reprezintă o întindere mare, însă diversitatea etnică a Balcanilor, poziția geostrategică au creat acestei regiuni un renume deloc de invidiat, acela de "butoi cu pulbere" al Europei. Axul principal orizontal al acestei regiuni este reprezentat de Munții Balcani, Limita de Nord este reprezentată de Dunăre. Drina, Sava, Drava, Dunărea, Vardar, Timoc, Marița, Evros, sunt râuri și fluvii care străbat Balcanii, fiind tot atâtea zone problematice. Mările Egee, Marmara, Adriatică și Neagră, prezența strâmtorilor Bosfor și Dardanele au mărit importanța geopolitică a Balcanilor.

În perioada romană, bizantină și otomană, Balcanii au avut o organizare relativ unitară, chiar dacă au fost împărțiți în provincii, *themae*, respectiv *sandjacuri*. Evoluțiile geopolitice europene aveau să schimbe percepția asupra Balcanilor. Dacă Anglia și Franța s-au orientat spre lumea colonială, Balcanii au rămas apanajul Imperiului Otoman și al Rusiei Țariste. Totuși, începând din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Imperiul Habsburgic și Regatul Prusiei s-au implicat în lupta pentru realizarea unității lumii germane, în contextul mai larg al Revoluției europene de la 1848-1849. Lumea balcanică a cunoscut manifestările revoluționare încă de la începutul secolului al XIX-lea. Aspirațiile legitime ale popoarelor balcanice spre emancipare națională, dar și confesională, s-au intersectat cu ideile geopolitice ale Rusiei, care dorea să controleze Strâmtorile Bosfor și Dardanele, avansând ca pretext protejarea creștinilor balcanici oprimați de Poarta Otomană. Totuși, în zona Albaniei și a Bosniei-Herțegovina, exista o populație musulmană, ceea ce sporea și interesul Imperiului Otoman de a domina geopolitic și militar regiunea.

Imperiul Otoman s-a creat pe structura Imperiului Bizantin, pe care osmanlâii l-au cucerit în 1453, transformând Constantinopolul din metropolă creștină, în capitala unui imperiu musulman. Totuși, elementul grecesc a rămas influent în Constantinopol. Preceptele religioase musulmane interzisese mult timp musulmanilor să învețe limbi străine, fapt speculat de greci, care au devenit specialiștii pe politică externă ai Imperiului. Locurile Sfinte ale Creștinismului (Muntele Athos, Ierusalimul) au beneficiat de o relativă autonomie, aceste locuri acționând ca mediatori între domnitorii români și autoritățile otomane.

² Luigi Albertini, *Origins of the War of 1914*, Vol. I, Enigma Books, New-York, 2005, p. 22 și urm.

³ Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fond Kretzulescu, dosar 831, f. 62; Arhiva MAE. *Documente diplomatice. Afacerile Macedoniei. Conflictul greco-român, București*, 1905, p. XXXI.

⁴ Frank Maloy Anderson, Amos Shartle Hershey, *The Treaty of Bucharest, August 10, 1913, Handbook for the Diplomatic History of Europe, Asia, and Africa 1870-1914*, Washington, D, National Board for Historical Service, Government Printing Office, 1918, p. 439-441.

Totuși, sistemul otoman se baza și pe o largă capacitate de mișcare a șefilor locali, ceea ce a permis unele inițiative locale. Pașii de Ioanina, Vidin, Nikopole au rămas celebri pentru anumite mișcări centrifuge. Relațiile cu Principatele Române fuseseră unele de garantare a autonomiei interne, în schimbul plății tributului anual și cadourilor pentru demnitarii otomani.

După asediul eșuat al Vienei din 1683, după războaiele ruso-austro-turce din perioada 1697-1812, Imperiul Otoman a bătut în retragere și a cedat teritorii din Principate, fără a avea acest drept. Austria și Rusia au vizat Balcanii pentru propria expansiune teritorială. Imperiile German, Austro-Ungar și Rus s-au concentrat asupra Balcanilor după 1867. Singurul stat balcanic care și-a proclamat independența până la 1848, a fost Grecia, sub garanția Marilor Puteri Europene.

Apogeul acțiunii Rusiei Țariste contra Imperiului Otoman a fost momentul 1853, când Anglia, Franța, Prusia, Austria au sărit în ajutorul Imperiului Otoman, protejându-l de agresiunea rusă. Imperiul Otoman avea o structură medievală, învechită. Epoca reformelor (Tanzimat)⁵, acțiunile de mai târziu ale Junilor Turci⁶ se loveau în permanență de conservatorismul otoman. Totuși, Germania a reușit să obțină concesiunea asupra construcției căilor ferate dintre Istanbul și Bagdad, în timp ce Marea Britanie a preluat inițiativa privilegiilor navelor britanice în porturile aflate sub jurisdicție otomană.

II. Crearea sistemului politicii externe a României independente (1880-1885)

În 1/14 martie 1881, Prințul Carol s-a proclamat regele României. România, cu independența recunoscută în totalitate în 1880, a încercat să-și găsească propriul drum în relațiile politice internaționale. Balcanii au devenit o nouă scenă a relațiilor internaționale. Grecia, România și Serbia erau state independente. Imperiul Otoman avea suzeranitate asupra Bulgariei, în Rumelia Orientală și în Bosnia-Herțegovina (protejată de Austria-Ungaria⁷). În perioada 1881-1913 au existat multe crize, cum ar fi unificarea Bulgariei și Rumeliei Orientale sau "Criza Battenberg" (1885), Războiul sârbo-bulgar din 1885, ruperea relațiilor diplomatice româno-elene între anii 1892-1896⁸.

Războiul declarat împotriva Principatului Bulgariei de către Regatul Serbiei în data de 2/14 noiembrie 1885 nu a implicat o intervenție din partea României, deși Regatul Serbiei a inițiat acțiuni de atragere a Regatului României, precum și a Regatului Greciei. Regatul Greciei a sprijinit Principatul Bulgariei, împotriva Regatului Serbiei. Atitudinea de neutralitate a Regatului României avea să asigure cadrul diplomatic de reglementare a Păcii de la București din 1886⁹.

România și Bulgaria au avut multe momente de tensiune. VMOK (organizația bulgară care lupta să aducă Dobrogea, câștigată de România în 1878¹⁰, în granițele Bulgariei), încercarea unei posibile uniuni bulgaro-române în 1885 au tulburat apele din Balcani.

Unificarea Bulgariei, a fost privită cu realism de către diplomația românească, urmărind cu atenție posibilitatea anunțată de presa occidentală ca Serbia și Grecia să încheie o alianță politico-diplomatică¹¹.

III. România și diplomația activă în Balcani (1886-1908)

Data de 9 august 1886 a înregistrat momentul detronării Principelui Aleksandr de Battenberg. Regenta care și-a asumat interimatul conducerii Principatului Bulgariei, compusă din politicienii bulgari Stambulov și Mutkurov Karavelov a imaginat un plan care viza acordarea tronului Bulgariei, Regelui României, Carol I.

⁵Selim Deringil, *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 42, No. 3 (Jul., 2000), p. 547-575.

⁶ Yves Ternon, *Empire ottoman : Le déclin, la chute, l'effacement*, Paris, édition du Félin, 2002, p.14 și urm.

⁷ A.J.P. Taylor, *Monarhia Habsburgică. 1809 – 1918. O istorie a imperiului Austriac și a Austro-Ungariei*, București, 2000, p. 138.

^{8***} *Afirmarea statelor naționale independente unitare din centrul și sud-estul Europei (1821-1923)*, Vol.I, Coordonatori Viorica Moisiuc & Ion Calafeteanu, București, Editura A.R.S.R., 1979, p. 150 și urm.

⁹ AM.A.E., fondul Arhiva Istorică, vol. 202, f. 56.

¹⁰ Academia Română, *Istoria Românilor*, Vol. VII, tom II, Editura Enciclopedică, București, 2003, p.690 și urm.

¹¹ Arhiva M.A.E. fond Arhiva Istorică, vol. 202, *passim*.

Imperiul Rus a luat act de tentativa Regenței bulgare și a dat Regatului României un ultimatum, în data de 10/22 iunie 1887, ca țara noastră să nu fie de acord cu acest plan al politicianilor bulgari. Refuzul românesc a survenit la 15 iunie 1887, menționând că Regele Carol I nu a fost consultat. Diplomația românească era la curent cu manevrele franco-ruse de întărire a influenței ruse în Peninsula Balcanică și aflase că Imperiul Rus ar fi urmat să ia o atitudine agresivă în eventualitatea unui acord al Regatului României, mergând până la intervenția armată. Regele Carol I a avut o atitudine corectă, el informând Imperiul German și Imperiul Austro-Ungar, forțe aliate în cadrul Puterilor Centrale.

Cele două imperii central-europene au sugerat factorilor de decizie de la Sofia că Prințul Ferdinand de Saxa Coburg putea fi o bună opțiune, o inițiativă de mediere fiind transmisă la Sofia, în data de 7 iulie 1887¹².

Însă cea mai mare dispută în Balcani a fost Chestiunea Macedoneană, o mare regiune, între Grecia, Bulgaria și Serbia, Imperiul Otoman, puternic legată de istoria greacă, dar în care trăiau aromâni, greci, bulgari, sârbi, turci.

Din cauza atitudinii teroriștilor bulgari, diplomația românească a încercat chiar să pună bazele unei înțelegeri care viza un război contra Principatului Bulgariei, cu sprijinul Regatului Serbiei, în anul 1897. În 1901, Petre P. Carp dorea ca în tratatul semnat de către Regatul României cu Puterile Centrale să fie inclusă o clauză privind apărarea în cazul unei eventuale agresiuni bulgare contra Regatului României sau aliaților acesteia.

Diplomația bulgară a mers până acolo încât să acuze România de faptul că în 1897 ar fi semnat o convenție secretă cu Imperiul Otoman, în vederea prejudicierii intereselor bulgare, fapt care nu a fost real, dar se baza pe faptul că Guvernul român monitoriza acțiunile teroriștilor bulgari, care figurau pe listele de urmărire otomane (Principatul Bulgariei era încă dependent de Imperiul Otoman).

Relația dintre România și Grecia a fost una relativ bună, singurul incident diplomatic survenind ca urmare a disputei referitoare la ”moștenirea Zappa”, care a dus, pentru o perioadă, la sfârșitul secolului al XIX-lea (1892-1896)¹³, la ruperea relațiilor diplomatice, prin retragerea reciprocă a diplomaților acreditați la Atena și București. În 1901, regii României și Greciei au avut o întâlnire importantă la Abazzia, în care s-au discutat și chestiuni legate de problema aromânilor din Grecia.

În data de 9/22 mai 1905, sultanul Abdul Hamid al II-lea a dat ”Iaradeaua” prin care aromânii din provincia Macedonia primeau recunoașterea oficială. Totuși, statele care au luat în stăpânire efectivă Macedonia (Bulgaria, Grecia, Serbia), după 1912 nu au mai recunoscut acest act emis de către Imperiul Otoman.

IV. România și necesitatea conservării statu-quo-ului în Balcani (1909-1913)

După proclamarea independenței bulgare în 1908 și a anexării Bosniei-Herțegovina de către Austro-Ungaria, țările balcanice au decis să impună o împărțire a Macedoniei, confruntându-se cu Imperiul Otoman. Cele două războaie balcanice și Pacea de la București din 1913 au reprezentat un mare succes pentru diplomația românească, chiar dacă a însemnat în același timp sfârșitul formal al relațiilor dintre România și Tripla Alianță (începute în secret în 1883). În regiunea Balcanilor, se cuvine să insistăm și pe atitudinea marilor puteri cu interese aici și anume Imperiul Rus și Austro-Ungaria. În primul rând, Rusia a încercat să ajute Bulgaria, dar, după 1885, Bulgaria a încercat să păstreze o legătură puternică cu Austro-Ungaria, ceea ce va conduce la o stare de criză permanentă cu Serbia¹⁴.

Relații, contacte au existat și înainte de recunoașterea independenței, însă acestea susțineau lupta comună pentru acest deziderat. Primul stat din Balcani independent a fost Grecia, în 1830.

¹² * * * *Bulgaria and Romania. The nations of today*, London, The Waverly Book Company, Limited, (s.a.), p.271-274.

¹³ Nicolae Pepene, *Mereu împreună 1880-2010-130 de ani de relații diplomatice*, Editura Suvenir, Brașov, 2010, p.10.

¹⁴ N. Ciachir, Gh. Bercan, *Marile Puteri și România, 1856-1947*, Editura Albatros, București, 1996, p. 46 și urm.

Serbia, România erau independente din 1878, Bulgaria din 1908. Bulgaria și Serbia¹⁵ au fost singurele state balcanice vecine cu România, dar caracteristicile etnice, sociale ale regiunii și relațiile internaționale au impus ca România să acorde o atenție sporită relațiilor balcanice. Chestiunea aromânilor ne menținea interesul pentru Balcanii de care eram legați prin tradiții, cultură, obiceiuri. Tratatul de la Berlin nu a produs de asemenea nici o reglementare în privința Insulei Ada-Kaleh, populată de turci. România a stabilit relații diplomatice la nivel delegație cu Imperiul Otoman, la 4/16 noiembrie 1878. Ada-Kaleh și-a păstrat autonomia sub protectorat habsburgic, până în 1918/1920, când locuitorii și-au exprimat dorința să facă parte din România. România a stabilit relații diplomatice la nivel de Legație cu Serbia-14/26 aprilie 1879, Grecia-2 februarie 1879 (Grecia recunoscând independența României la 11 februarie 1880), Bulgaria (independentă din 5 octombrie 1908¹⁶), la 21 mai 1909. România și Albania au stabilit relații diplomatice, la nivel de Legație, la 15/28 decembrie 1913.

V. Concluzii

România a continuat să promoveze o politică externă consecventă angajamentelor internaționale asumate, fără însă a neglija relațiile de bună vecinătate cu Serbia.

După proclamarea independenței, statele balcanice doreau includerea comunităților care le aparțineau și care la momentul independenței trăiau peste granițe, ceea ce a însemnat confruntări armate și diferite crize de care însă au profitat Imperiul Rus și Imperiul Habsburgic, acestea dorind să-și impună influența geopolitică, alături de Imperiul Otoman care căuta să își revină după 1878, conflictele regionale durând până în 1913.

Relațiile României cu Austro-Ungaria au cunoscut numeroase momente de tensiune, fiindcă ambele state își doreau mai mult de la această alianță. Austro-Ungaria dorea ca România să nu aducă niciodată în discuție situația românilor din Austro-Ungaria, iar România dorea ca Germania să reprezinte interesele României pe lângă Austro-Ungaria. Memorandumul, finanțarea școlilor românești din Austro-Ungaria reprezentaseră momente de încordare diplomatică.

În perioada 1892-1896, Tratatul din 1883 nu produsese efecte, întrucât negocierile de prelungire din 1892 eșuaseră, fiind finalizate abia în 1896. Deși ultimele discuții pe acest tratat s-au consumat după 1910, chiar și austriecii înțeleseseră că partenerii lor interni, ungurii, aveau să distrugă parteneriatul României cu Tripla Alianță. Același sentiment predomina și în calculele diplomației imperiale germane.

Practic, intrarea României în cel de-al doilea război balcanic are o importanță strategică. România a declarat război Bulgariei, după ce Bulgaria și-a atacat aliații balcanici din primul război, care se încheiase cu înfrângerea Imperiului Otoman, nemulțumită de împărțirea Macedoniei. Nu era exclus ca România să fie amenințată ulterior de Bulgaria.

Să nu uităm că la 1878, după incidentul de la Arab-Tabia, pe fondul tensiunilor româno-ruse, orașul Silistra promis României, rămăsese Bulgariei, deci Guvernul României înțelesese că venise momentul să obțină o compensație teritorială în Dobrogea de Sud, pe linia Ekrene-Turtucaia. Practic, România dorea să arate Bulgariei că nu era de acord cu acțiunile subversive ale teroriștilor bulgari, care, la 1900, plănuiseră chiar asasinarea Regelui României, Carol I.

Cert este că, la începutul anului 1914, România își arătase capacitatea de a tranșa soarta unei dispute, cea balcanică, transmițând indirect mesajul că tot ce urma să se decidă în Europa Centrală și de Sud-Est nu se va putea face fără acordul diplomației de la București.

În 1914, Balcanii, ”butoiul cu pulbere al Europei”, au oferit pretextul izbucnirii Primului Război Mondial.

BIBLIOGRAPHY

- Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale-ANIC, fond Kretzulescu.

¹⁵ William Miller, *The Balkans. Romania, Bulgaria, Serbia and Montenegro*, London, 1896, p. 16 și urm.

¹⁶ Gh. Cliveti, *România și crizele internaționale. 1853 – 1913*, Iași, Editura Axis, 1993, p. 78 și urm.

- Arhiva Ministerului Afacerilor Externe-AMAE, Fond Arhiva Istorică.
- Idem, *Documente diplomatice. Afacerile Macedoniei. Conflictul greco-român*, București, 1905.
- * * * *Bulgaria and Romania. The nations of today*, London, The Waverly Book Company, Limited, (s.a.)
- *** *Afirmarea statelor naționale independente unitare din centrul și sud-estul Europei (1821-1923)*, Coordonatori Viorica Moisiuc & Ion Calafeteanu, București, Editura A.R.S.R., 1979, vol. I + II;
- Academia Română, *Istoria Românilor*, Vol. VII, tom II, Editura Enciclopedică, București, 2003.
- Albertini, Luigi, *Origins of the War of 1914*, Vol. I, Enigma Books, New-York, 2005.
- Anderson Maloy, Frank, Hershey Shartle, Amos, *The Treaty of Bucharest, August 10, 1913, Handbook for the Diplomatic History of Europe, Asia, and Africa 1870-1914*, Washington, D, National Board for Historical Service, Government Printing Office, 1918, p. 439–441.
- Ciachir N., Bercan Gh., *Marile Puteri și România, 1856-1947*, Editura Albatros, București, 1996;
- Cliveti Gh., *România și crizele internaționale. 1853 – 1913*, Iași, Editura Axis, 1993.
- Deringil, Selim, *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 42, No. 3 (Jul., 2000), p. 547-575.
- Miller William, *The Balkans. Romania, Bulgaria, Serbia and Montenegro*, London, 1896.
- Pepene, Nicolae, *Mereu împreună 1880-2010-130 de ani de relații diplomatice*, Editura Suvenir, Brașov, 2010.
- Ragsdale, Hugh, ed., *Imperial Russian Foreign Policy*, Woodrow Wilson Center Press. Cambridge University Press, 1993.
- Taylor, A.J.P., *Monarhia Habsburgică. 1809 – 1918. O istorie a imperiului Austriac și a Austro-Ungariei*, București, 2000.
- Ternon, Yves, *Empire Ottoman : Le déclin, la chute, l'effacement*, Paris, édition du Félin, 2002.